

N:o 2.

Ank. till Riksd. Kansli d. 12 April 1869, kl. 12 midd.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om upphörande af enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar.

Bland de vid innevarande riksdag till Banko-Utskottet hänvisade motioner, för hvilkas behandling nämnda Utskott begärt sammanträde med Lag-Utskottet, finnas dels några, som afse fullkomligt upphörande af enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar, dels några, som innehålla förslag till vissa ändringar i nu gällande bestämmelser angående banksedelutgifningen.

Sammansatta Utskottet har ansett lämpligast att först och särskildt för sig behandla de förstnämnda motionerna, nemligen: den i Första Kammarren af Herr *Edvard Frisk* väckta motion N:o 36, samt de i Andra Kammarren väckta motioner af Herrar *Johan Olsson*, N:o 85, *Eric Olsson*, N:o 151 och *A. W. Wigardt*, N:o 161, hvilka samtliga motioner afse aflåtande till Kongl. Maj:t af underdånig skrifvelse med anhållan att enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar icke vidare måtte oktrojeras samt att, när oktrojerna för nuvarande enskilda banker löpa till ända, banksedelutgifningsrätten äfven för dem måtte upphöra.

För en fullständig utredning af frågan huruvida det bankväsende, som här i landet sedan början af 1830-talet så småningom utvecklat sig, är, om än i en eller annan del bristfälligt, dock fotadt på riktiga grunder och i det hela ändamålsenligt, eller om detsamma bör, såsom följden blefve

Bih. till Riksd. Prot. 1869. 6 Saml. 2 Afd. 2 Häft.

af ett antagande utaf motionärernas yrkanden, förkastas, skulle erfordras dels en framställning af de hufvudsakliga grundsatserna för bankväsende i allmänhet, dels en statistisk redogörelse för resultatet af bankernas verksamhet, som Utskottet nu icke är i tillfälle att lemna. Utskottet nödgas inskränka sig till några anmärkningar i dessa afseenden, hvilka dock torde innefatta tillräckliga skäl att icke bifalla motionärernas yrkanden.

Utskottet kan härvid icke underlåta att erinra om de flerahanda olikartade sätt, som sedan detta århundrades början försökts att inrätta landets bankväsende, och huru detta, särskildt i följd af detsammes bedrivande dels för Statens räkning dels för enskildas, men med bidrag från Staten genom Riksbanken, samt genom sammanblandning af bankväsendet med penning- och myntväsendet, hvilket sednare, efter hvad nogsammt är känt, under långa tider befunnit sig i djupt förfall, äfven varit utsatt för oredor, som medfört stora rubbningar och olyckor.

År 1802 inrättades vid sidan af Riksbanken en så kallad Riksdiskont, i hvilken enskilde delegare upptogos för en del af det kapital, hvarmed rörelsen skulle drivas, och hvars öfriga del tillsläpptes af Riksbanken. Denna diskontinrättning oktrojerades på 15 år, hvarefter densamma ersattes af Banko-diskontverket, som derefter drefs uteslutande med Riksbankens medel och för dess räkning. Men emellertid hade äfven andra enskilda bank- eller s. k. diskontinrättningar oktrojerats, nemligen Göteborgs, Malmö, Åbo och Göta-kanaldiskonter, hvilka hemtade sina rörelsemedel från Riksbanken utan rätt att utgifva banksedlar, men med rättighet att utfärda assignationer på Riksbanken.

Det är alltför väl bekant huru dessa diskonter gingo öfver ända genom missbruk och dålig förvaltning, särskildt en hufvudlös och rent af egennyttig utlåning. Genom sammanblandningen af deras affärer med Riksbankens fick det allmänna vidkännas stora förluster.

Under åtskilliga år derefter var Banko-diskontverket landets enda bankinrättning, men att behof af andra dylika förefanns, bevisas af Rikets Ständers hos Kongl. Maj:t år 1823 gjorda framställning om »upprättande af enskilda bolag till bestridande af en sammansatt upp- och utlåningsrörelse, hvilka, oberoende af Rikets Ständers penningverk, skulle förena de kapitalegandes och kapitalbehöfvandes intressen och småningom göra den vidsträckta kreditrörelse umbärlig, som dittills måst för allmän räkning bedrivas, hvadan Rikets Ständer ansågo sådan rörelse heldre böra öfverlemnas åt enskilda omtanken, än utgöra föremål för statsförvaltningens omsorg.» I följd häraf utfärdade Kongl. Maj:t år 1824 kungörelse om tillåtelse att öppna enskilda bankinrättningar, i afseende på hvilka dock det uttryckliga förbehåll gjordes, att de hvarken då eller framdeles kunde på-

räkna något understöd af allmänna medel, samt att Staten aldrig på något sätt kunde komma att bidra till deras upprätthållande eller utredning.

Den utan tvifvel på goda skäl grundade åsigten att kreditrörelse icke borde af Staten bedrifvas, gjorde sig då gällande, ehuru sådan ännu i vidsträckt omfång fortfar och, efter motionärernas åsigt, borde ytterligare utsträckas.

Så länge den allmänna oredan i penningväsendet fortfar, kunde dock inga enskilda bankbolag komma till stånd, men så snart realisationen blifvit beslutad, bildade sig efter hand sådana, och Rikets Ständers år 1823 uttalade åsigt syntes efter hand kunna förverkligas.

De år 1823 såsom riktiga ansedda grundsatser hafva likväl sedermera långt ifrån alltid vunnit erkännande. Vid nästan hvarje sedan år 1830 hållen riksdag hafva de mest stridiga meningar yttrats angående enskilda bankinrättningar, och under tiden hafva äfven försök gjorts med de så kallade filialbankerna, hvilka, i likhet med de ofvan nämnda diskonterna, voro enskilda företag, men med rörelsemedel, till stor del hemtade från Riksbanken. Först vid 1862—1863 årens riksdag ernåddes en sådan öfverensstämmelse i frågan, att Rikets Ständer till Kongl. Maj:t afläto ett förslag till lag om enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar, hvilket förslag af Kongl. Maj:t hufvudsakligen gillades och genom Kongl. Kungörelsen den 20 Maj 1864 gjordes gällande. De enstaka yrkanden, som emellertid äfven efter nämnda tid vid riksdagarne framställt i syftning att antingen alldeles upphäfva det beslut, som då fattades, eller åtminstone på ett eller annat sätt inskränka och hämma de enskilda bankernas fortvaro, hafva väl icke föranledt någon påföljd, men de förnyade förslag, som i enahanda riktning framkommit, synas antyda, att meningarne undergått en omkastning, som är mycket stridande mot den åsigt, hvilken af Rikets Ständer för några få år sedan uttalades.

Att ett verkligt behof framkallat enskilda bankinrättningar är otvetydigt, då sådana, oaktadt det motstånd de tidtals rönt, uppstått och utvecklats sig. Förklaringsgrunden härtill kan nemligen icke sökas ensamt eller hufvudsakligen i den vinst de beredt sina delegare, enär en dylik icke skulle hafva kunnat erhållas, om ej bankerna anlåtats, hvilket åter säkerligen icke hade skett, om icke de, som tagit deras biträde i anspråk, deraf dragit nytta.

Bankrörelse lär likväl litet som någon annan verksamhet kunna under en följd af år ega bestånd utan att fördelen af densamma är ömsesidig såväl för dem, hvilka deraf betjena sig, som för rörelsens idkare sjelfva. Att både misstag och missbruk egt rum är väl onekligt, men dylika hämnas sig lika mycket på bankerna sjelfva, som på deras kunder.

De anmärkningar, som hufvudsakligen riktas mot bankerna, afse dels sedelutgifningen, dels att deras låneförsträckningar lemnas på alltför korta tider, dels ock att de samla till sig alla tillgängliga kapitaler, så att andra lånetillfällen saknas.

Om bankerna icke finge utgifva banksedlar och enligt yrkanden, som man under de sednare årens offentliga diskussion i ämnet äfven hört framställas, icke heller finge emottaga medel på deposition eller *löpande* räkning, så skulle utvägarne för dem att betjena genom lån och andra kreditförsträckningar icke blifva stora, och möjligheten att ikläda sig à vista förbindelser, såsom å kassakreditiv, blifva omintetgjord, åtminstone för de aldra flesta landsortsbankerna; de blefve då inskränkta till de kapital, som af delegarne tillskjutits, och skulle snart upphöra att finnas, emedan förvaltningen blott af dessa kapital icke kunde bära den kostnad, som aflömandet af tjenstemän och andra utgifter förorsaka, samt kapitalens egare utan svårighet sjelfva kunde förvalta dessa.

Borttagandet af båda nyssnämnda rörelsemedel komme otvifvelaktigt att omintetgöra alla slags enskilda bankinrättningar här i landet, äfven de få icke sedelutgifvande, som nu finnas. Förbjödes åter allenast det förstnämnda, eller sedelutgifningen, så skulle väl en och annan bank i de större städerna kunna fortfara, men de öfriga säkert försvinna. Kapitaluppsamlingen genom deposition och löpande räkning komme på de platser, der banker förmådde hålla sig uppe, att förblifva oförminskad, men försvunne öfverallt eljest och denna rörelse, som åtminstone lika mycket gagnar de enskilde egarne af smärre kapitaler såsom tillfälle till dessas säkra förvarande och fruktbargörande, som den utgör en fördel för bankerna, blefve till väsendtlig del omintetgjord. Detta skulle säkerligen inträffa utan att de enskilda lånetillfällena på långt när i motsvarande mån ökades, af orsaker, som äro lätt insedda och alltför ofta anförda för att här behöfva upprepas.

Det torde icke behöfva erinras, att banksedelutgifningen icke kan vara ändamål för sig, utan allenast ett medel att använda kredit. Nästan hvarje industrielt företag tager, och det med allt skäl om det sker inom behöriga gränser, kredit i anspråk.

Likaledes torde icke heller behöfva erinras att banksedelutgifningen icke kan efter en banks eget skön utsträckas. Banksedelutgifningens utsträckning beror på omfånget af den utlånings- och kreditivrörelse, banken är i tillfälle att drifva. Utlåningsrörelsen åter beror på omfånget af den industriela verksamheten inom bankens affärsområde och dennas behof af kredit.

Ett närmare eftersinnande måste ådagalägga, att om man klandrar

bankerna derföre att de öfverfylla landet med sedlar, man icke bör kasta skulden härför på tillåtelsen att utgifva sådana, utan på det sätt, hvarpå bankerna bedrifva sin utlånings- och kreditivrörelse, emedan det är på dessa vägar, som banksedlarne komma i omlopp, samt att således yrkandena om förbättring böra riktas härför och icke på det, som endast är ett medel för de förra, helst man genom medlets förbudande icke förbättrar, men nästan tillintetgör de förra.

De enskilda bankernas sedelutgifning har dock angripits äfven från en annan synpunkt. Man har nemligen ansett, att vinsten på banksedelutgifning borde tillkomma Staten och icke enskilda samt att derföre Riksbanken ensam borde få utgifva sedlar. Det nyss anförda torde visa att ingen vinst på sedelutgifning omedelbarligen kan göras, utan att all sådan härleder sig från den utlåning, för hvilken sedelutgifningen är ett medel. Skall Riksbanken erhålla någon vinst, så måste det ske icke genom en blott och bar sedelutgifning, utan genom en ökad utlåning; hvadan yrkandet, äfven från denna synpunkt, egentligen innebär att enskilda banker skola upphöra och deras rörelse öfvertagas af Riksbanken.

En antydning om det mindre ändamålsenliga här af innefattas uti hvad här ofvan blifvit erinradt rörande landets bankväsende under första delen af innevarande århundrade, och mycket kunde i detta afseende än vidare vara att anföras, hemtadt dels från Bankens ställning såsom Riksdagens tillhörighet, dels från betraktelser öfver osannolikheten att en enda centraliserad och privilegierad statsinrättning skulle på ett tillfredsställande sätt tillhandagå näringarne och rörelsen i deras mångahanda behof af bankbiträde. För närvarande finnas i landet mer än etthundra bankkontor, hvilka icke allenast i utlåningsväg, utan i många andra riktningar betjena rörelsen och hvilkas upphörande till större eller mindre del säkert skulle medföra stor afsaknad för de orter, som ginge i mistning af deras tjänster.

Men ett eftersinnande, huruvida det må vara möjligt för Riksbanken att ensam eller till större delen öfvertaga landets bankrörelse, torde lemna ett afgörande svar på frågan.

Härutinnan torde endast behöfva erinra, att t. ex. vid sistlidne års slut den summa, som enskilda bankerna hades använt i diskonterade vexlar, utlåning och kassakreditiv utgjorde 73,400,000 R:dr, under det motsvarande summa för Riksbanken och dess lånekontor utgjorde allenast 28,800,000 R:dr. Det torde icke vara, eller under den tid, inom hviken motionärerna afse att enskilda bankerna skulle upphöra, blifva möjligt, hvarken för Riksbanken att ersätta den verksamhet sistnämnda banker utöfva, ej heller att inskränka denna inom sådana gränser, som lämpade sig för Riksbankens förmåga, äfven om denna betydligt förökades.

Vore åter afsigten att bibehålla enskilda banker, men organisera dessa på något annat sätt, än för närvarande, så vore önskligt att ett förslag dertill måtte blifva framställt, hvilket dock hittills icke skett, såvidt Utskottet har sig bekant.

Utskottet torde slutligen allenast få i korthet upptaga anmärkningen att bankerna lemna lån endast på korta tider. Det är naturligt att dylika lån för många ändamål icke äro rätt användbara. Men om en bankrörelse skall bestå, utom i utlåning, jemväl i upplåning af tillfälligt lediga kapital, de der kunna inom icke särdeles långa lider återfordras, i köp och försäljning af vaxlar, räntebärande papper och andra dylika valutor, i underlättande af penningeförsändningar och mera dylikt, så lär det icke låta sig göra att de utlåna omhänderhafvande medel på långa betalningstider. De kreditbehof, som icke kunna behörigen tillgodoses med mindre, än att återbetalningen får ske först efter längre tid, måste därför söka andra slags inrättningar, såsom hypotheksföreningar eller diskontkassor, hvilka icke afse egentlig bankrörelse; och man bör ej fordra af bankerna annat, än de kunna efter beskaffenheten af deras inrättning och ändamål uppfylla. Att för öfrigt bankerna äfven i denna del gått de lånebehöfvandes önsningar till mötes, så långt med deras bestånd är förenligt, torde bevisas deraf, att måhända de flesta enskilda banker, oaktadt lån enligt deras reglementen ej får lemnas på längre tid, än sex månader, likväl gjort sig till regel i lånerörelsen att medgifva lånens behållande under ett, halfannat till två år, allenast med delvis skeende afbetalning hvar sjetten månad.

Utskottet har nu anfört några af de skäl, på hvilka Utskottet finner sig böra

afstyrka bifall till de förslag, Herrar Edvard Frisk, Johan Olsson, Eric Olsson och A. W. Wigardt i deras nu förevarande motioner framställt.

Stockholm den 9 April 1869.

Eric Sparre.

Reservation:

af Herr C. A. Mannerskantz. »Jag instämmer med Utskottet deri, att rättigheten för de enskilda bankerne att utgifva egna sedlar icke utan alltför stora svårigheter och olägenheter numera kan upphävas, men tror lagstiftningen om dessa anstalter i väsentliga delar fordra förändring, till vinnande af större trygghet och efter näringslivets behof bättre lämpad verksamhet inom landets penning- och affärsrörelse.